

Այունյաց truhr

www.syuniacyerkir.am

ԴԵՐԵՆԻԿ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ.

**Կյանքիս
կարեւորագույն
գործն ազգային-
ազափագրական
շարժմանը
մասնակցելն էր...**

Դիմում

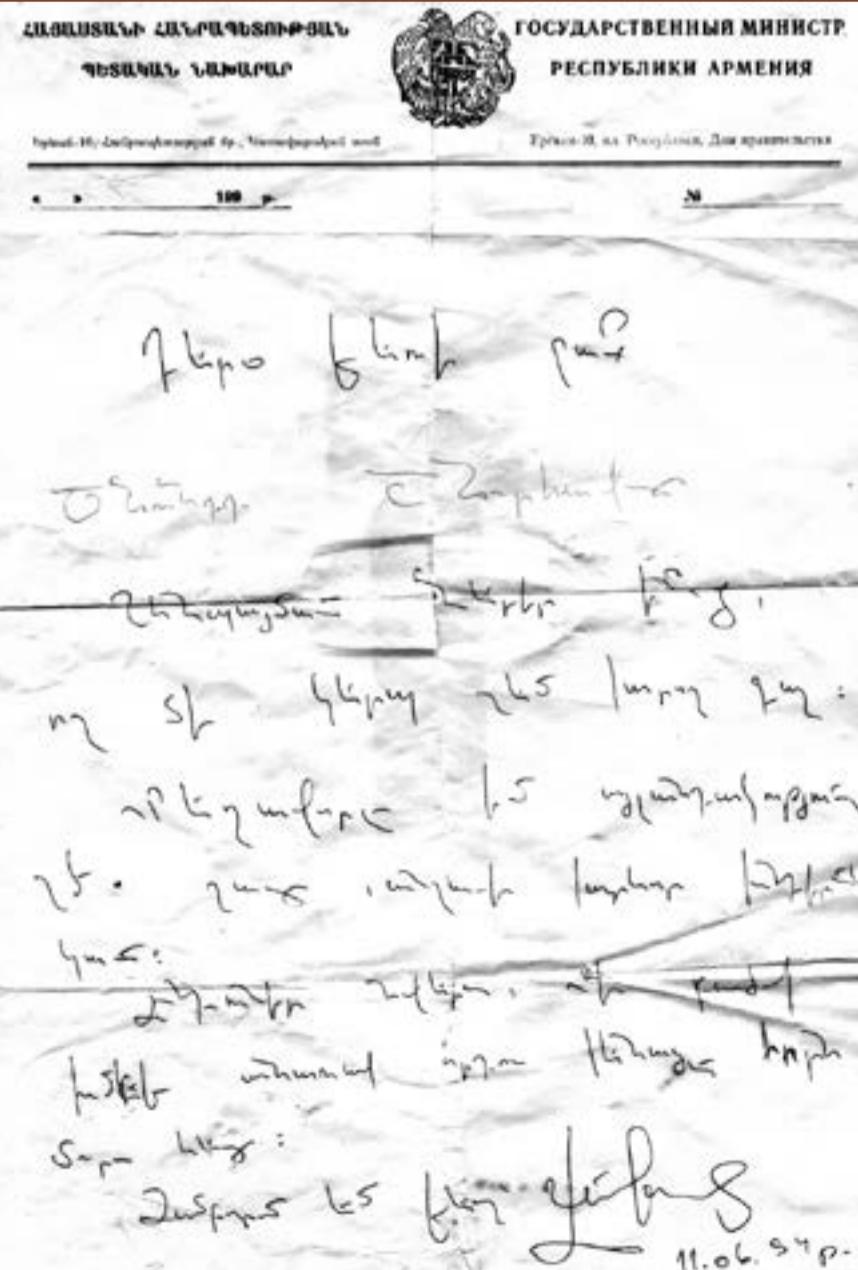
Կապանցի Դերենիկ Մարգարյանը, ում շաբերը հայրենի քաղաքում եւ նրա սահմաներից դուրս պարզապես «Դերը» են անվանում, հունիսի 6-ին բոլորում է 70-ամյակը, եւ տասնամյակների հեռավորությունից նայելով արած ու չարած գործերին՝ չնայած նրան, որ Կապանում կարողացել է դեկավարել ու զարգացնել թեթև արդյունաբերության աչքի ընկնող խոշոր ծեռնարկությունը, լուրջ փնտեսվարողի համբավ ձեռք բերել, համարում է, որ արած դարիների ամենամեծ հաջողությունը հենց Շարժման դրդիների իր գործունեությունն է, Սյունիքում ինքնապաշտպանության գործին բերած նպաստը:

Հայրը՝ Բագրատը, Կապանի Կենաց (Ներկայունս արդեն անյացած) գյուղից էր, Արփենիկ մայր՝ Միաշենից: Դերենիկն ընտանիքի սպասված արու զավակն է եղել երեք քույրերի ծննդից հետո. 1944-ի պատերազմական դժվարին տարում ծնվել է Ծիծերտում, ուր այդ ժամանակ տեղափոխել էն իր մորը (Ծիծերտը համեմատաբար բարեկեցիկ գյուղ էր համարվում): Կապանում հայրական օջախը սկզբում ներկա գարեգին նժդեհի հրապարակի

տեղում է եղել. «Պետական տուն էր, ընդամենը մի սենյակ, առանց կոմունալ հարմարությունների, բնակվում էինք երեխաներով, մարդիկս, հայրիկս ու տատիկ-պապիկս: Դեռ տեղափոխվեցինք 5-րդ փողոց (այժմ Մելիք-Ստեփանյան), ու մանկությունս այնտեղ է անցել»: Կապանի N1 միջնակարգ դպրոց է հաճախել: Ինչպես ինքն է հիշում, չարձնի ու քանդող-պրպտող երեխա է եղել: Դպրոցում լավ է սովորել, բայց ծգուել է գերազանցիկ չլինել. այն ժամանակ տղաների հանրա ամոր էր գերազանցիկ լինելը, դա միայն աղջիկներին էր սազական: «Բոլոր առարկաներն էլ հավասար սիրել ու սովորել եմ. Ե՛ւ մաթեմատիկայից ու երկրաչափությունից էի լավ, Ե՛ւ շատ էի սիրում գծագրությունը, նկարելը, նաեւ գրականությունը ու կարդալ էի սիրում, ինքը էլ բանատեղծություններ էի գրում: Բնուրյունն էր ծգում. ի դեպ, դպրոցից գալուց հետո իմ պարտականությունների մեջ էր մեր ուլերն արածեցնելը, ու նրանց հետ հածույթով էի բնության գրկում լինում»: Դեռ իր իսկ արկածախնդրության պատճառով մի տարի հետ է ընկել դպրոցից. ուր տարեկան եր, երբ հոր ընկերներից մեկը հեծանիվ է նվիրում, ժամունակությունը էջ 6

Դիոժի Սալովադանի մասին

”

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԵՐ-ԳՈՒԼԱՆՅԱՆ

Գրող, հրապարակախոս,
«Անդին» ամսագրի գլխավոր
խմբագիր

Գործուղվել էի Կապան՝ հոդված գրելու «Գարուն» ամսագրի համար: Հանդիպեցի Դերենիկ Մարգարյանին, առաջին իսկ հանդիպումից դարձանք ընկերներ: Եվ այնքան սերու ու անմիջական է եղել այդ ընկերությունը, որ թվում է, թե պատասեկության ընկերներ են:

Շնորհակալ եմ նրան, որ քանից եղան Կահանականքում, Երիցվանքում: Այնպիսի բնավորություն ուներ, որ եթե եղելու ամիս Կապան չէի գնում, զանգում, մի քանի եր հորինում, որ գնամ: Շնորհիվ մեր ընկերության ճանաչեցի Կապանն ու կապանցիներին, այդ հանդիպումից նաև էստեմեր ծնվեցին Կապանի մասին: Այնպէս եղավ, որ ես է նրան հրավիրեցի Երեւան՝ «Գարունի» խմբագրություն: Դրանից հետո Դերենիկն անպատճառ «Գարունի» խմբագրություն պիտի մտներ՝ սիրոտ՝ լիքը, գրանքը լիքը, այդպիսի բնավորություն ուներ: Նրան ծանորացրել են վազգեն Սարգսյանի, «Գարունի» մյուս տղաների հետ: Երեւան մի քանի ասում, ինքն էլ ծիծառում, այդպիսի հետաքրքիր մի բնավորություն ուներ: Այդպէս սկսվեց մեր բարեկամությունը, որ տեսում է մինչեւ իհմա: Ու զարմանքով են լսում, որ Դերենիկը դառնում է յորանասուն տարեկան:

Եվ իհմա մեր անցած կյանքն աչքի առջեն կերպակնանում է ասես: Յրաշալի ֆարիկան էր դեմքավում հազարից ավելի աշխատողով, բազմաթիվ գրուների, մտավորականների նյութաքատ օգնում էր, անխսիր բուրին, ով նեղության մեջ էր: Եթե չէի կարողանում մեկին օգտակար լինել, զանգում էր, թե՝ Դերենիկ Բագրատիչ, այսպիսի խմբիր կա: Երբեք չի եղել, որ չսեր իմ խոսքը: Երբեք: Կոպիտ ասած փող աշխատող էր, եւ ծերքը քաց: 1989-ին միասին զնացին Միացյալ Նահանգներ, մի ամիս միասին անցկացրինք: Փայլուն ընկերության շրջապատ ստեղծեց: Ես ունեի նման շրջապատ, քանի որ ԱՄՆ-ում շատերը մտերիմ էին «Գարունի» հետ, քայլ Դերենիկը նոր միայն մարդկանց ծանորանլով ընկերական մեջ շրջապատ ստեղծեց, որովհետեւ ինքը մարդանու էր, ին քը միրվող տղա էր:

Երբ սկսվեց Արցախյան շարժում, եւ Կասպանը ոճակոնվեց, Դերենիկի հետ զնացին Զավախիք գինամքերը բերելու: Իմ ծառայողական մերենայով էինք («Գարունի» գլխավոր խմբագիրն էի), մերենայի տակը գետնին քենով բերում էինք այդ ամեն ինչը: Յեսոյ բանակին պետք էր ավելի ծանր գենք, Դերենիկն առանց ինձ մնաց Զավախիքում, ինչ որ պետք էր բերեց հասցեց Կապան: Խոսքը ծանր տեխնիկայի մասին է: Նա հսկայական գրոծ արեց այդ ընթացքում, այդ ամեն իմ աշք առաջ է: Եվ բոլորովին պատահական չէ, որ Կազգեն Սարգսյան

նի նման չոր մարդը շատ բարձր էր զնահատում Դերենիկին: Երան պարզապես անվանելով Դեր քեզ ոյ: Դեր քեզի, այս է պետք: Եվ Դեր քեզին առանց հապաղելու անում էր ասպաքը: Նա հարգանք ուներ նաև գորդական շղապատում: Համն Սահյանի հետ մտերիմ էր, ինչքան ենք սեղան նստել վարպետի (խոսք Սահյանի մասին է, Վ.Օ.), Սերո Խանզայյանի, Վարդգես Պետրոսյանի հետ, բոլորի հետ նստում վեր էին կենում: Ես ընդամենը ծանրություն հրանց հետ, եւ բոլորը միրում էին Դերոյին:

Դերենիկ Մարգարյանի եւ իմ մտերմական կյանքից ես մի կարիլ պատմեցի ընդամենը: Ավարտելով միտք՝ պիտի ասեմ, Դերենիկ Մարգարյան, Դեր ջան, սիրելի ընկերս, ծնունդը շնորհավոր, Երկար կյանք ունենաս, տակալին գործեր ունես անելու:

ՈՈՒԱՆԴ ԴՈՒՅԱՆ

Կապանի կուսշրջկոմի նախկին առաջին քարտուղար

1980-ականների վերջերի սկսվեց Արցախյան շարժման, այնուհետև մեզ պարտադրված պատերազմի ժամանակ, մի խոսքով մեր Երկրի, մարզի համար վճռական օրերին, հանդես եկամ մարդիկ, որ, կարծես, հենց այդ ժամանակաշրջանի համար էին ծնվել: Նրանցից մեկը Դերենիկ Մարգարյանն էր, ում՝ Արցախյան պատերազմի ժամանակ սահմանների պաշտպանների օժանդակությանը Ծիշտ կիմի ավելի ծավալուն անդրադառնալու:

Նրանով գործունեության աշխատանքները գործունեություն են անդամանական աշխատանքները:

Նրա կազմակերպչական ունակությունները Երեւան են եկել, երբ առաջին քայլերն եր անսմ Ղափան կապի հանգույցում:

Նրա հետագա գործունեությունը տրիկոտաժի ֆարիկայում (հետագայում՝ արտադրական միավորում) ավելի տեսանելի էր: Այն ժամանակ Ղափան կուսշրջկոմի առաջին քարտուղարն էր: Արդարադրյունը պահանջում է ասել, որ եր նա ստանձնեց տրիկոտաժի ֆարիկայի տնօրինի պաշտոնը, ծեռարկության հոկա մասնաշենք գորեք կառուցված էր: Բայց Երիտասարդ տնօրինի առջեւ քիչ խնդիրներ չծագեցին: արտադրությունը հագեցնել ժամանակակից հուքաֆերուու եւ սարքավորումները, կադրեր պատրաստել, ծեռարկությունում ստեղծել աշխատանքի եւ կենցանքի նորմալ պայմաններ, ինչու չեն առողջ բարդահոգեբանական միջնորդությունը: Խնդիրները շատ ու շատ են:

Բայց հարցերի հարց այնպիսի արտադրանք տալն էր, որ որակ ունենար եւ սպառվեր, քանի որ Խորհրդային Միության շուկան հեղեղված էր տրիկոտաժենով: Ծիշտ է, այն ժամանակ էկոնոմիկան պահանջման էր, բայց գրոհանությանը հարցեր չեն կարող լուծել, թողարկած արտադրանքը որակ ու պահանջարկը է այս բարձրացնալու համար առաջին աշխատանքը:

Կապանի տրիկոտաժի ֆաբրիկայի կարի արդարամասը

Կապանի տրիկոտաժի ֆաբրիկան, որ հիմա կոչվում է «Սոնալիք» ընկերություն

Թեթև արդյունաբերությունը, հագ-կապես փեշսիրի է կարի արդյունաբե-րությունը Հայաստանի գլուխության հին եւ ավանդությունը հարուսպ ճյուղերից է: Գենեւա հնագույն ժամա-նակներում Հայաստանը հայրին է եղել գորգագործությամբ, կաշվի մշակմամբ, մետաքսագործությամբ, ջուլհակու-թյամբ: Չնայած ցածր արտադրողա-կանությանը՝ առաջին անհրաժեշտու-թյան ապրանքները աչքի էին ընկնում բարձր որակով եւ ունեին ծեւավորված սպառան շուկա: Դա բացադրվում էր նրանով, որ հագուստի կամ կոշիկենի արդարությունը, վիճելով աշխատա-փար, քիչ էր կախված հումքի ծավալից, շրի եւ էլեկտրական օգրագոր-ծումից, գիրական ու տեխնոլոգիական նորամուծություններից:

Ուրոտի ավանդությները Հայաստա-նում համակարգված շարունակություն ունեցան հատկապես խորհրդային կարգե-րի հաստատումից հետո, որի ընթացքում Հայաստանի տարբեր մասերում հիմնվեցին տեքստիլի և տրիկոտաժի արտադրության միջաման-

թերության արտադրանքը կազմում էր խորհրդային Հայաստանի տնտեսության շուրջ մեկ երրորդը, այստեղ գործում էր 132 ձեռնարկություն: Ուրոտն ապահովում էր նաև աննամեծ զրադշականությունը՝ երկ որի արդյունաբերության մեջ ներգրավված ողջ աշխատուժի մոտ 25-30%-ը: ԽՍՀՄ տնտեսության մեջ Հայաստանը տեքստիլ եւ տրիկոտաժ արտադրանքի խոշորա-գույն մատակարարներից էր:

Ենթական ժամանակահատվածում, ինչպես տնտեսության այլ ճյուղեր, Հայաստանի տեքստիլի և տրիկոտաժի արդյունաբերությունը 60-70%-ով անկում արձանագրեց: Խոշոր գործարանները, չկարողանալով ծնորս բերել հումք կամ ապահովել հրացման շուկաներ, աշխա-տում էին իրենց հզրությունների չնչին չափով կամ ընդհանրապես կանգ էին առեւ:

1990-ականների վերջից ոլորտը կրկին աշխատացավ շնորհիվ արտերկրյա պատ-վերմերի (հիմնականում տեքստիլի կարի ծառայության մատուցում), այնպէս է սե-փական արտադրանքի (հիմնականում՝ տրիկոտաժ) արտադրության միջաման-

րիկայի ստեղծման նախա-պատմությունը

1970-ական թվականներին ստեղծվեց Գորիսի տրիկոտաժի արտադրական միավորման Կապանի կարի ֆաբրիկան՝ որպես մասնաճյուղ, որը գտնվում էր բժշկական ուսումնարանի նախկին շենքում՝ Թումանյան փողոցի վրա, եւ որ-տեղ աշխատում էր 110-120 հոգի: 1981թ.

Արմեն Սարգսյան, Ընկերության վկար

ֆաբրիկայի ստեղծումը՝ կարծ ժամանակամիջոցում այն համալրելով նորագույն ու բարձրորակ սարքավորումներով: Այդ գործում մեծ էին 74Կ Կենտկոմի առաջին քարտուղար Կարեն Ղեմիրյանի եւ 74Կ Կապանի շրջկոմի առաջին քարտուղար՝ Պահի Մինասյանի ներդրումն ու աջակցությունը: Բանի որ Կապանի շրջանում մեծ մասամբ զարգացել էր լեռնահանքային արդյունաբերությունը, որտեղ հիմնականում ներգրավված էին տղամարդիկ, ուստի Կապանի տրիկոտաժի՝ որպես առանձին ֆաբրիկայի ստեղծումը հույժ կարեւոր քայլ էր կանանց եւ աղջկաներին աշխատանքի տեղավորելու հարցում:

Վերելք

Ընտրած ճամապարհից չեղվելու, Կապանում տնտեսությունը զարգացնելու եւ կանանց աշխատանքի տեղափոխումը մեծագույն ցանկությունն էր, թերեւս, այն խրանիչ ուժը, որով Կապանի տրիկոտաժի ֆաբրիկան՝ Ղերենիկ Մարգարյանի ղեկավարությամբ, արագ քայլերով առաջ էր շարժվում: Սկզբնական շրջանում, ըստ նախագծի, աշխատում էր 250-300 հոգի, 1982-ին աշխատողների թիվը հասավ մոտ 400-ի, իսկ 1985-86թք՝ 1100-ի: Զեռնարկությունն իր հզրության գագառնակետին հասավ 1986-87թք, եթե առանձին մասնաճյուղեր ստեղծվեցին թաշարանում՝ մոտ 300-320, Ազգական քաղաքություն՝ 120-130 աշխատա-տեղով, մի քանի գյուղական համայնքներում: Եթե նաև աճյուղու լինելու ժամանակաշրջանում ֆաբրիկան ուներ միայն կարի արտադրանաս, ապա առանձնանալուց հետո ունեցավ մի շարք արտադրանասեր՝ կարի, շվեյցարական կարի, ծեւման, հարթ եւ կլոր գործող, թելերի վերափարաման, փորձարարական, ներկման, շինարարական, որոնք արտադրում էին տղամարդկան, կանանց եւ մանուկների համար հագուստ, ներկին սպիտակեղեց:

Սուածին հայացքից թվում էր, թե ծեռնարկությունը լուծում էր միայն կանանց աշխատատեղերով ապահովելու հարցը, բայց... Գյուղապահապանության՝ ներկայումն մեր տարածաշրջանում առաջնային համարվող հարցը ինչ-որ առումով արդիական էր նաև խորհրդային ժամանակաշրջանում՝ գյուղի բնակչիներին ոչ գյուղատնտեսական սեզոնին հիմնական աշխատանքով ապահովելու եւ գյուղական համայնքները չանյացնելու նպատակով Շինարարական աշխատանքով գյուղական համայնքներում բացվեցին Կապանի տրիկոտաժի ֆաբրիկայի մասնաճյուղեր, որտեղ աշխատում էր մոտ 60-90 հոգի: Շրջկոմի հանձնարարությամբ՝ աղոթեցանական գյուղ Կապճուտում (նախկինում՝ Շովշուտ) նույնպես բացվեց մասնաճյուղ՝ մոտ 40 աշխատատեղով: Իր ծաղկման շրջանում Կապանի տրիկոտաժի ֆաբրիկայում, մասնաճյուղերով հանդերձ, աշխատում էր 1600-1700 հոգի, իսկ եթե հաշվի առնենք այն, որ երեխայի խնամքի արձակուրդում կար 600-700 հոգի, ապա 2000-ից ավելի աշխատում՝ Ղերենիկ Սարգարյանի համոզման՝ այն ժամանակ իր ամենամեծ գործն այն էր, որ գզուել է կիրառական սպառան աշխատանքի առաջնարդությունը:

Տարեկան համախառն արտադրանքը որոշվում էր ապանձի քանակով, լավագույն տարիներին մինչեւ 3.5 մլն կտոր սպիտակեղեն էին արտադրում, որից 800հազ.-1նմ՝ վերազգեստ՝ 80-100 տեսակով, ընդունում՝ դրա 20-30 տեսակի մոդելն ամեն տարի փոխվում էր: Մեր օրերում այնքան մեծ խնդիր դարձած իրացումն այն ժամանական աշխատանքին տնտեսության պայմանակետներում, ավելորդ դժվարությունը գրեթե չի առ առ արտադրանքը: Հատ կարծ ժամանակահատվածում ֆաբրիկան ընդալեց իր գործունեությունը եւ արդյունքում՝ 1981թ. սեպտեմբեր ամսին առանձնանալով գրու-սի արտադրական միավորումից՝ դարձավ Կապանի տրիկոտաժի ֆաբրիկա:

Թերեւս, այստեղ մեծ է այն ժամանակների համար նորանշանակ տնօրենի՝ Ղերենիկ Մարգարյանի ղերակատարումը, ովք ուսումնասիրելով խորհրդային տարբերեր եղելների արդյունքում՝ նոր տեքստիլի կարգավորությունը, այսինքն անորոշական համար գտավ առանձին-

ՖՈՏՈ: Ա. ՎԱՐԴԱՐՅԱՆ

ՄԵԿԸ ՆԻՐԱՆՑԻց, ՈՒՄ ՎԱՐԱՀՈՐԵՆ ԿԱՐԵԼԻ Է ԿՈՏԵԼ Ազգի ՆՎԻՐՅԱԼ

ՍԿԻՉՔԸ ԷԶ 7

Կարծիքով, ամենախոցելի շրջանն էր:

Իսկ բուն պատերազմի ժամանակ Դերենիկ Մարգարյանը յուրահատուկ շեֆուրյուն էր ստանձնել Շահումյանի ջոկատի նկատմամբ: Այդ ջոկատի ազատամարտիկներին նա փոխանցում էր տաք հագուստ, գուլպաներ, ծեռնոցներ եւ այլ պարագաներ:

Դերենիկ Մարգարյանի նկատմամբ

որոշակի «քուլություն» ուներ Սպարապետ Վազգեն Սարգսյանը, ով Դերենիկին «քերի» էր կոչում: Դիշում են այն օրերին, երբ հանրապետության նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի հրամանով Վազգեն Սարգսյանը նշանակվել էր Սյունիքում նախագահի ներկայացուցիչ (այն ժամանակ մարզպետներ դեռ չկային), ինձ հետ զրոյցում Վազգեն Սարգսյանն ասաց, որ փնտորում է մի բանինաց խորհրդականի՝ տնտեսության գծով: Ես առանց հապաղելու տվյալի Դերենիկ Մարգարյանի անունը:

- Պարուն Սարգսյան, ի՞նչու եք հեռու գնում, իրավիրեք Կապանի տրիկոտաժի արտադրական միավորման տնօրեն Դերենիկ Մարգարյանի:

- Ծնորհակալություն խորհրդիդ համար, Սերգեյ, ես այդպես է կամեմ:

Դիշում են Դերենիկ Մարգարյանի ծննդյան օրվա մեր կերուխումը, որ տեղի ունեցավ Դերենիկի՝ Վաչագան գյուղի

ամառանոցում: Հավաքվել էին ինը ընկերներ, այդ թվում մարտական, տեղի եւ Շահումյանի ջոկատի ազատամարտիկներ: Վազգեն Սարգսյանը եկավ մի փոքր ուշացումով: Բայց եկավ: Անմիջապես ողջագուրվեց Դերենիկի հետ եւ... երկուսով, այդպես էլ գրկախառնված ընկան... լողավազան: Մի քիչ լողացին, ինչ-որ կատակ-ներ արեցին: Մեր քեֆն ավելի ու ավելի թեժացավ: Ղե, մրսելուց չին վախենում, ամառ ե՞ս հունիսի 5-ը: Լողավազանում Վազգեն Սարգսյանի եւ Դերենիկ Մարգարյանի համատեղ լողանալու միջադեպը եւ պատահարաց չիշեցի: Դրանով ես ուզում ի ընդգծել Սպարապետի եւ թերու մտերմուրյան աստիճանը:

Պատերազմի ավարտից հետո, երբ մեր երկրի տնտեսությունը քայլայման եզրին էր, այդ թվում նաև կապը, Շայաստանի իշխանությունները նպատակահարմար գտան օգտագործելու Դերենիկ:

Մարգարյանի որպես կապի ինժեների կարողությունները եւ նրան նշանակեցին Հայաստանի Հանրապետության կապի փոխնախարար: Այսուղի էլ, ինչպես ամենուր, Դերենիկ Մարգարյանն աշխատեց անմնացրդ նվիրումով եւ ուժերի ներածին չափով նպաստեց մեր երկրի կապի ծառայության զարգացմանը:

Եվ երբ 1999 թվականի հոկտեմբերի 27-ին ՐԴ ազգային ժողովում տեղի ունեցավ այն ոճիրը, որն անուղղելի ցավ պատճառեց բոլորին, նշանակվեց նոր կառավարություն: Վարչապետի պորտ-ֆել Վահագի Սպարապետի եղբօրք: Նա եկալ իր թինով: Եվ այդ թինում տեղ չգտնվեց Դերենիկ Մարգարյանի համար:

Ահա այսքանը կուգեի ասել իմ վաղեմի բարեկամի մասին, ում 70-ամյակը լրանում է հունիսի 6-ին:

Ծնորհավոր ծնունդի, սիրելի եղբայր: